

*** תקציר ***

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות

מדרש אסתר רבה

מדרש אסתר רבה הוא מדרש אגדה פרשני למגילת אסתר. המדרש מורכב משני חלקים שונים בסגנונם, שנוצרו ככל הנראה בזמנים שונים. החלק הראשון של המדרש קדום יותר, והוא מתוארך למאה ה-6 לספירת הנוצרים, בארץ ישראל. חלקו השני של המדרש מתוארך למאה ה-11, ואיחודם של שני החלקים התרחש, ככל הנראה, במאה ה-12 או ה-13.

שמו של המדרש

מדרש אסתר רבה נקרא בכתבי היד של המדרש בשמות 'מדרש אחשורוש' או 'אגדת אחשורוש'. במדרש שמות רבה מופיעה הפניה לדרשה במדרש אסתר רבה תחת השם 'מגלת אחשורוש'.¹ השם אסתר רבה ניתן למדרש כאשר הוא נדפס יחד עם שאר מדרשי המגילות, שחלקם נשאו את התואר 'רבה' (גדול).² בהדרגה הוצמד תואר זה לכל אחד ממדרשי המגילות.³ למגילת אסתר קיימים עוד שני מדרשים: מדרש 'פנים אחרים' ומדרש 'אבא גוריון', ובהם גם דרשות מקבילות לדרשות שבמדרש אסתר רבה.

זמנו, מקומו ושפתו של המדרש

כאמור, שני חלקי המדרש נוצרו בזמנים שונים ויש לתארך כל חלק בפני עצמו. **החלק הראשון** של המדרש (פרשות א-ו) מפרש את שני הפרקים הראשונים של המגילה, כמעט ללא דילוגים על פסוקים. חלק זה מתאפיין בדרשות קלאסיות, כלומר דרשות לשוניות קצרות המבוססות ברובן על מילות המגילה. בחלק זה נעשה שימוש במקורות קודמים כדוגמת התלמוד הירושלמי, מדרש בראשית רבה ומדרש ויקרא רבה. לשון המדרש בחלק זה היא עברית וארמית, המעורבות עם מילים זרות מן היוונית ומן הלטינית. חלק זה נערך, ככל הנראה, בארץ ישראל במאה ה-6 לספירת הנוצרים.

החלק השני של המדרש (פרשות ז-י) מפרש את פרקים ב-י של המגילה ומצויות בו פתיחתאות⁴ בעלות מבנה שאיננו מבנה קלאסי. חלק זה מאופיין בדרשות בסגנון "המקרא המשוכתב" – סיפורים מורחבים על אירועי המקרא, ללא קשר ישיר ללשון הפסוקים. פסוקים רבים אינם נדרשים כלל. בצד ההרחבה הסיפורית קיימות גם דרשות לשוניות. בחלק זה מצויה הרחבה סיפורית המקבילה למסופר בספר יוסיפון.⁵ ההקבלה הסיפורית והלשונית לספר יוסיפון, וכן הזיקה לדרשות המופיעות במדרש תהלים ובקהלת רבה, הובילו לתיארוך חלק זה במאה ה-11.⁶

¹ במסורות שונות גם מגילת אסתר המקראית מכונה בשם 'מגלת אחשורוש'.

² התואר רבה בחלק ממדרשי המגילות נועד ככל הנראה להבדיל אותם ממדרשים אחרים שנתחברו על אותם ספרים עצמם, אך היו מצומצמים יותר בהיקפם המדרש הקטן יותר כונה זוטא (קטן).

³ תופעה דומה קיימת גם במדרשי האגדה לספרי התורה. השם רבה התחיל במדרש בראשית רבה, עבר ממנו לשאר המדרשים על התורה והפך לשם תואר. בדומה למדרשי הרבה על התורה גם 'מדרשי הרבה' על המגילות אינם חלקים שונים של אותו חיבור, והם לא יצאו מידי של אותו עורך, אלא הם חיבורים שונים שהתחברו בזמנים ובמקומות שונים והודפסו יחד בסוף ימי הביניים בספר אחד שבו נקראו 'מדרש חמש מגילות'.

⁴ פתיחתא היא דרשה בעלת מבנה ייחודי הפותחת בדרך כלל בכותרת 'ר' פלוני פתח', אחריה בא ציטוט של 'פסוק רחוק' מספרי נביאים או כתובים, והדרשה מתגלגלת אגב דרישת 'הפסוק הרחוק' עד שהיא מגיעה בסופה לפסוק שבו דן המדרש. ראה במבוא למדרש ויקרא רבה.

⁵ ספר יוסיפון מתאר את קורות עם ישראל בתקופת הבית השני ולאחריו, והוא מבוסס על ספרי יוסף בן מתתיהו, ספרי המקבים, מקורות חיזוניים ומדרשים. הספר התחבר במאה ה-10 והראשונים מרבים לצטט ממנו. השם יוסיפון ניתן לו מכיוון שהוא יוחס ליוסף בן מתתיהו (יוסיפוס). לא ידוע מי היה מחבר הספר.

⁶ כך מציין הר' באנציקלופדיה יודאיקה.

*** תקציר ***

לסקירה המלאה והעדכנית ראה הספר [מבוא למדרשים מאת ענת רייזל](#) בהוצאת מכללת הרצוג - תבונות

